

Bende Tamás

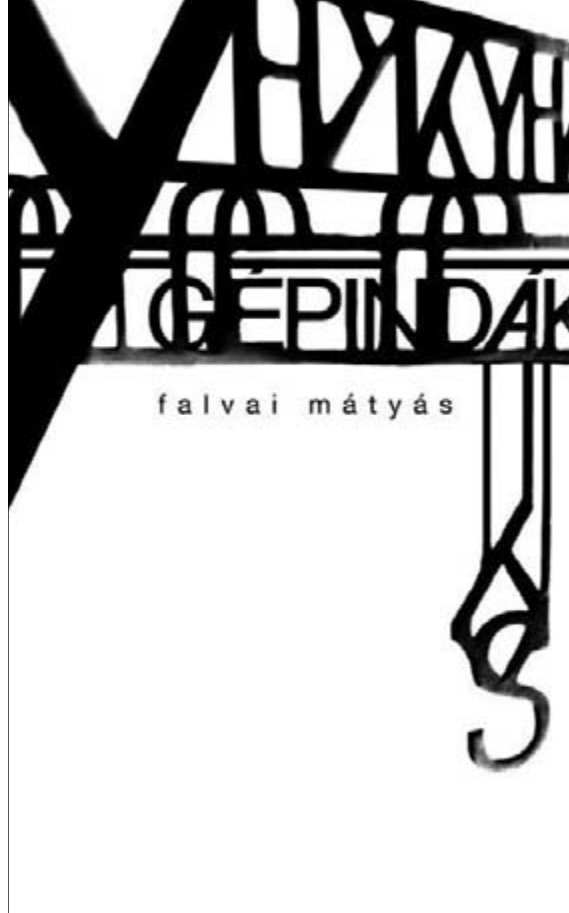
Sztorik, emlékek, indák

(Falvai Mátyás Gépindák című
kötetéről)

Felesleges arról hosszasan beszélni, értekezni, hogy milyen a jó novella, és hogy a jó novella mitől is olyan jó. Felesleges, ugyanis a jó novellát meg kell írni, és a jó novellában pontosan meg kell tudni mutatni, hogy mitől is olyan jó. Szépirodalmat nem lehet valamely recept szerint létrehozni. Nincs jónovella-recept, nincsenek precízen kimért hozzávalók, nincsen örökérvényű sorminta. Falvai Mátyás második, *Gépindák* című novelláskötetében egyértelműen megmutatja, hogy szerinte milyen a jó novella. Sallangoktól mentes, felesleges adalékanyagok nélküli, letisztult történeteket tár elénk. Ezek pedig a szó szoros értelmében történetek, mert mi más is lehet a prózairás célja, mint történetek, sztorik elmesélése. Falvai a *Gépindák*ban csak azt teszi, amit tud, amihez ért, nem is akar többet. És milyen jól teszi ezt.

A könyvet olvasva érezhetünk összecsengést a mikszáthi hagyománnyal, és nem kizárólagosan azért, mert a kötet első ciklusának (*Gépindák*) szövegei a Tatabánya környéki svábok és tótok életét mutatják be. A történetek anekdota-jellege, a beszélő nagy mesélő kedve, a közvetlen hangnem és a nyelvi fordulatok összekapcsolják a kötetet a hagyománnyal, miközben egy rendkívül tudatos, önálló és egyedi prózairás teremődik meg általuk. Úgy tűnik, Falvai Mátyásnak különleges képessége van az elbeszéléshez, sztorizgatáshoz, mondhatnánk. Stílusa könnyed és természetes. Izzadságszag és erőlködés a legkevésbé sem érezhető. Szövegképzésének sodró lendülete addig vezet, hogy az olvasó tökéletesen képes azonosulni Izing Pityuval, Stróblai bácsival, Bódi bácsival, vagy akár a Muterrel, érezheti az erómi dohogását, a Zokogó Majom elnevezésű ivó kesernyés alkohol- és bagószagát, vagy akár a gatyarohasztó meleget és a jéghideg sör jótékony hatását a Duna-parton. Ahogy Szalai Zsolt fogalmaz a fülszövegben: „a gépindák már nem távirópóznákhoz kapcsolódnak, az író sem krónikás. Nyelvén új formát kapnak elmúlt életek, leromlott épületek, szétszaladó hangok, ízek, illatok: történetek lettek – a mieink.”

A kötet novellái két ciklusba rendeződnek. A *Gépindák* helyszíne egy ingerszegény ipari környezet, egy kis település, Bánánd, melynek lakosai svábok és tótok, többségük az eróműben dolgozik. A ciklus öt novellát tartalmaz, a helyszín nem változik, egységes. Az egyes szereplők az írásokban fel-felbukkannak,

vissza-visszatérnek. Az első szöveg (*A kilenház*) kitűnően mutatja be az eróműi környezetet, sőt magát az eróművet, amely mint egy „kehesen lélegző, nyikorogva-dongva mozgolódó, élő szörnyeteg, egy gonosz, terpeszkedő istenség” jelenik meg előttünk. Az ipari táj láttatásán kívül nagy jelentősége van annak az atmoszférának, amely az egész települést belengi, ami egyenlő a kilátástalansággal, monotonitással és valamiféle rezignáltsággal. Persze, ezt is az erómű fenyegető árnyéka teremti meg. A *kilenház*ban a szerző gyermeki szemszögből láttat és egyes szám első személyben (ahogy egyébként majdnem az összes novellában). Ez már csak azért is fontos, mert Falvai megkapóan érzékelteti a felnőttekről a gyermekekre átragadó hangulatot, az érzéketlenné válás folyamatát („Hozzászoktunk már a halál jelenlétéhez, meghalni, elszunnyadni, nem különbözött számunkra e kettő. (...) Éltük saját, külön bejáratú világunkat, kiutakat kerestünk saját csapdáinkból...”). Az egész településen uralkodó nyomasztó sivárság nem meglepő, hiszen a „*halál indái*” körül fonnak mindent, annyi haláleset történik (Holczakker Gyuri, Alois bácsi, Jolika, Hornyák bácsi, a potyázó alkoholista, Laposa bácsi, és a Glatz-testvérek), hogy egy idő után megszokottá válik. A lakosság körében pedig mi más lehetne a magyarázat, mint hogy átok ül a falun.

A *Jäger Márta menyegzője* című novellában egy idősebb korú elbeszélővel találkozunk, aki egy zenekar saxofonos. Bravúros írói teljesítmény a svábok és a tótok bemutatása, naturalisztikus ábrázolása, a lakoma (mit lakoma?, zabálás) érzékletes leírása. A

történet középpontjában lényegében Jáger Márti és Izing Pityu románca áll, annak ellenére, hogy a lány Dobek Jóskaival házasodik. Kis szerelmi háromszög, kis romantika, kis bunyó az esküvőn, kis zene, húsok, krumpoli és szesz, töménytelen mennyiségben, végül persze nagy összeborulás, szóval minden, ami kell. Falvai ebben a kisprózai alkotásban is alkalmazza azt a technikát, melynek lényege, hogy történetet kreál a történetben, a beszélő ugyanis egy konkrét szituációról egy másikra asszociál, majd azt elmesélve visszatér az alaphelyzethez.

A *Gépindák*-ciklusban két nagyon karakteres, érdekes figura is megjelenik, Bódi bácsi és Stróblí bácsi. Az előbbi a *Perpetuum mobile* című írás központi alakja, egy eszelős eróműi raktáros, aki egy örökmozgó megépítésén fáradozik. Bódi bácsi szélmalomharca valamiféle szent küldetessé válik, titkolt tiszteletet, elismerést harcolva ki ezzel a férfi számára. Hiszen ebből a rohadó közegből csak ilyen nagy felfedezés jelenthet kiutat. Akárcsak a lottó. Az összeeskábált gépezet és a szerencsejáték így érnek össze: kitörési lehetőség mindkettő. De Bódi bácsi nyilván nem képes megalkotni a megalkothatatlant, és fel is ismeri, hogy ellenőrizni sem tudná feladatának sikerét, elvégre ő sem él örökké. A Muter meg persze, hogy nem adja fel a nyerő szelvényt. Nincs felemelkedés, determinált léhelyzetek, sorsok vannak csupán.

A *Gépindák*-ciklusban nem csak a környezetleírás kap hangsúlyos szerepet, hanem a jellembrázolás is. Ennek legkitűnőbb példája *A préház* című novella, mely a fentebb említett Stróblí bácsi és az elbeszélő (egy fiatalember) barátságát tárja elénk. Itt a helyszín már változik, a történet egy idillikus kis birtokon játszódik, melynek tulajdonosa Ifj. Stróblí Gedeon. A senki szigete ez, szőlővel, gyümölcsfákkal, préházzal és a közeli Turul-szoborral. Az erómű által fenyegetett környezetből, a végtelen unalomból az elbeszélő a feltöltődés helyszínére érkezik, méghozzá rendszeresen, demizsonokkal és könyvekkel (mindig szigorúan párosával vásárolt könyvekkel) felpakolva, hogy művészetről, borról beszélgessenek, hogy olyan dolgokat tanuljon Stróblí bácsitól, „amiket a fiú az apjától megtanulhat”. Évek múltán pedig Stróblí bácsi fiatal barátjára hagyja életművét, a szőlőt, a préházat, a gyümölcsfákat, ő pedig nem hagyja, hogy az örökség az enyészeté legyen.

A ciklus záró novellája a *Fater, Muter* című alkotás, amely valójában tizenhat kisebb egységből áll. A mű az emlékezés folyamatát tárgyalja. Az elbeszélő és apja a nagyszülői ház kiürítésén munkálkodnak, hiszen az eladásra vár. A tárgyak, régi fényképek, emlékeket, rövid történeteket, egy-egy régi elszólást idéznek fel. Érdekes a gyermeki és a felnőtt szemszög szükségszerű ütközése az erómű tetején egykor világitó vörös csillagot illetően: „Én szerettem kiskoromban, főleg este, mikor világitott. Szép volt, igazán. Mondom a faternek, hogy nekem

hiányzik onnan. Erre ő: *Hát nekem kurvára nem.*”. Az utolsó, tizenhatodik darabban pedig egyfajta összegzést olvashatunk: „*Kellemetlen belegondolni, hogy minden, ami számunkra életünk tárgyi vonatkoztatási rendszerét jelenti, egyszer majd, egyetlen jól elkülöníthető pillanat alatt, halálunk pillanatában szemétté lényegül át.*”.

Falvai a ciklust (és egyben az egész kötet is) átjáró tragikumot, rezignáltságot a humor eszközeivel tompítja. Méghozzá kifejezetten jó érzékkel. Olyannyira, hogy az olvasó könnyen azon kaphatja magát a 6-os villamoson, hogy a többi utas őt nézi, melynek oka, hogy a kelleténél kissé hangosabban nevet. Egymagában, persze. A komikum tökéletesen ellentételez a megjelenített környezet ingerességét, az erómű munka és a hétköznapok szomorú egyhangúságát. A dolgozók (így a Fater is) egymás ugratásával mulatják az időt. Mozart, a macska örökre megtanulja, hogy márpedig a konyhába nem, a Fater pedig egy enyhén szólva rendhagyó autóriasztóval igyekszik elejét venni a Bánándon amúgy sem igazán létező autópályaoknak.

A kötet második ciklusának (*Hiányvariációk*) novellái egymástól elkülönült darabok, olyasféle egységesülés nem érezhető köztük, mint a *Gépindák*-ciklus anekdotái között. Mindenesetre, ahogy arra Mechiat Zina rámutat, „*a ciklus beszélői, főszereplői életkor és lakhely szempontjából teljesen különbözőek, ám mindegyikükben közös az a hiányérzet, ami oly jellemző a huszonegyedik század emberére.*” (Spanyolnátha, VII. évfolyam, 4. szám). *A bordélyüzlet* című alkotás két fiatal barát történetét dolgozza fel. A fiúk a diplomá padlásán töltik szabadidejüket, titkos szövetségük alapja az erotikus lapok, a bor és a cigaretta triáza és ezt a szövetséget a női testtel való első találkozás pecsételi meg. A kamaszkori vágyakozást, lázadást az internátus papjai sem képesek visszafogni a fiatalokban. A hit áll ellentétben az ösztönnel, a szakrális a profánnal. A kamaszokból nemcsak a bennük felgyülemlett vágy, hanem a szabadság hiánya okozta feszültség is ki kell, hogy törjön. Ez a feszültség, illetve annak elkerülhetetlen kiáramlása pedig az örömlány karjaiban való zokogásban nyilvánul meg.

Szintén két barát kapcsolatáról olvashatunk a *Zapatuban*. A két fiatalember szokásává vált, hogy megosztják egymással legabszurdabb álmaikat, legyen szó a Monica Belluccival ápolt intim viszonyról, vagy a pápával való „bandázásról a Vatikánban”. Jelen esetben a hiány a baráti kapcsolatban és a két fél életében beállt „csend” által jelentkezik: „*Miért ragaszkodunk akkor ezekhez a napirenden lévő, szegyénteljes közös hallgatásokhoz, a dühödöt ivásathoz? Arra gondoltunk talán, hogy ezzel változik valami? Hogy hirtelen újra megtelik az életünk erővel, ambícióval, hittel? Hogy pusztán ettől a kétségbeesett és profán szertartástól visszaáll a világ a régi kerékvágásba? Hogy szeretni fogjuk az életet, várni a jövőt, kiteljesíteni a jelent?*”. A

humor és a tragikum ebben a szövegben is tökéletesen egészítik ki egymást (pl: white partyra készülõ rappernek titulált pápa és az öngyilkosságot megkísérlõ egykori osztálytárs, aki nem melleleg az egyik pap zabigyereke, egy szövegben szerepelnek).

A *Gloria* címû novellában Berecz Péter szeszraktáros, becenevén Verõ kerül bemutatásra, aki igazi átlagos, szürke figura. Gyerekekkel, feleséggel, melóval. Viszont (érdekes módon ennek ellenére) kevés örömmel és semmi kiteljesedéssel. Egyetlen egy hely van, ahol Verõ szabadon szárnyalhat: a színpad. Falvai megragadó stílusban érzékelteti Verõ hatását a közönségre, a zenekar tagjaira, egyáltalán a zene általi felszabadultságot, azt, ahogy a dobos átalakul játék közben.

A kötet utolsó két szövegében a narráció megváltozik, a szubjektív nézőpont objektívra vált. Az utolsó előtti a legabszurdabb alkotás a műben. A *Szeng blimgha ji* címről a lábjegyzetből megtudjuk, hogy az egy lefordíthatatlan guvuxu közmondás, mely nagyjából ennyit tesz: „Hogy lennél te is grúz csecsemő!”. A főszereplő Lajos, aki egy Guvuxoia nevű bolygóról jött, és Magyarországon mint földi felvigyázó szolgál. Lajos a Csalogány kocsmá vendégei körében meg nem értettségre van kárhóztatva, teljes magányra. A guvuxu hivatali rendszer alamizsna-pozícióját tölti be, kiugrásra nincsen lehetősége, csak úgy, ahogy Bánánd lakosainak és Berecz Péter szeszraktárosnak sem. A novella rezignált hangulatát egy pajzán kérdés-válasz oldja valamelyest, mely történetesen a guvuxuk hímtagjának meglétére és méretére vonatkozik.

A ciklus (és egyben a könyv) záró darabja (*Kelenföld, december 24.*) Indiánnak, annak a nagyapának a történetét meséli el, aki még sosem találkozott fia családjával. A magányos nyugdíjas a zenéhez, az alkoholhoz és a cigarettához menekül. A szerző előszeretettel használja a késleltetés eszközét a novellában. Indiánt fia végre meghívja magukhoz karácsonyra, a nagyapa nagy sokára találkozhat unokájával. Az eseményre való görcsös, izgalommal teli készülődés és a győri gyermekkor karácsonyaira való emlékezés mind-mind késleltetik a nagy találkozást. Indián bármennyire is próbál megfelelni fia elvárásainak, nem tud, hiszen ő maga is oly annyira determinált, mint a könyv többi szereplője. Változásra nincs lehetőség. A mélyen gyökerező konfliktus apa és fia között pedig legyőzhetetlennek bizonyul, a közös karácsony meghiúsul, Indián elviharzik a lakásból. A zárlat valójában nyitva hagyott. Így késztetve gondolkodásra az olvasót Indián a tizenötödik emeletről néz le, és felidézi annak a nőnek a történetét, aki néhány éve a tizenegyedikről vetette magát a mélybe.

Falva Mátyás Gépindák című novelláskötete egy egészen különleges és egyedi írói hang bizonyítéka. Történetei mind át- és megélhetők, ugyanis a szerző magáról az életről ír, családról, szomszédokról, barátságáról, szerelemről, egyedüllétről, kitaszítottságról, küzdésről, élni és túlélni akarásról, mindezt pedig lendülettel, humorral, egyszerűen jól.

(Fiatal Írók Szövetsége, 2010.)

**Struhár
Boglárika:**
Miért?
-Csehországi
magyarok
kiállítása